

Under utformningen och byggandet av vår utställning om **Ornös skogar: Sågen, Skogsrådet och Skvattram dök det upp en bok, utgiven av Liber, 1986, som heter **Södertörns natur**, av Svante Joelsson, m fl. Här har vi ett utsnitt minus bilder, som vi tycker belyser en kunskap som är snart 40 år gammal, minst! Inte mycket är nytt under solen...**

***Ur Södertörns natur, Svante Joelsson,
mfl, Liber Förlag, 1986
Kaptilet om Ornö, "vildmarksön"***

/...I samband med en naturinventering fick jag tillfälle att vistas på Ornö vid många olika tillfällen under fyra års tid. Jag upptäckte då vilken rik och mångskiftande natur ön har. Trots att Ornö ligger i ett hårt trafikerat och välbesökt område av Stockholms skärgård är öns natur till stor del okänd för de allra flesta. Låt oss därför göra en tur över ön för att lära känna den bättre.

Med bilfärjan från Dalarö tar vi oss på en halvtimme över till Hässelmara på öns västra strand. En liten väg leder norrut till gården Skinnardal där vi

får parkera om vi färdas med bil. En liten skogsväg leder senare vidare upp mot den allra nordligaste delen av ön.

Ornös nordspets - Ornö huvud - är omtalad för sin märkliga geologi bestående av bandade bergarter. De tydliga banden som består av grönstenar och leptiter syns här och där i de slipade strandhällarna längs öns västra strand. Vid Ornö huvud som är avsatt som naturminne är bandningen som allra tydligast.

Fortsätter vi längre söderut stöter vi snart på ädellövsbogen som har sin största utbredning på norra Ornö. Nu syns också

de första spåren av de brokiga, vittrade urkalkstenshällarna, som också Ornö fått del av.

Urkalkstenen dyker upp fläckvis som glada färgklickar ända ner till öns sydspets.

Strax öster om Norrviken skymtar en liten myrgöl genom den täta skogen. Vågar vi oss ut på gungflynas böljande vitmossor kan vi bland kallgräs och slokstarr se den lilla orkidén myggblomster som blommar i augusti. I kanten av den mosse som omger myrgölen står några lindar där myskmadran blommar ymnigt i juni. Längre ner mot

Norrviken tilltar ädellövskogen och den får sin rikaste utveckling runt det lilla Brakträsket norr om Svinåker. Här är som en djungel av ek, hassel, ask och lind, där solen med stor svårighet kan tränga ner. Över huvud taget är området mellan Norrviksudden och Hemträsket ett av de botaniskt mest intressanta i Stockholmstrakten.

I det varierande landskapet av kalkstensberg, ädellövskog och igenväxande ängsmarker finns en stor del av de ca 700 kärlväxter som hittats på ön. I

Vintertaggingens fruktkroppar utvecklas på hösten och kan ses fram till april. Svampen växer på undersidan av tallens grenar och går därför att hitta även när det är snö. Foto: Klas Magnusson.

lövdunklet växer svärdsysslan på flera ställen tillsammans med tvåblad och den egendomligt brunaktiga nästrotten. Under de kraftiga lindarna i branten norr om Hemträsket lyser de gröna luftiga tuvorna av lundgräsen lundslok och lundlosta, uppblandade med mattor av myskmadra. Kalkbergen som ofta ligger inbäddade i barrskogen uppvisar en brokig flora av arter. De sällsynta ormbunkarna fjällhüllebräken och murruta växer här och där i kalkstenens sprickor. I den långa raden av kalkälskande växter hittar vi också fältmalört, oxbär och grusslok, och de sällsynta arterna alvararv och färgmåra. Båda är karaktärsväxter på Ölands och Gotlands alvar men förekommer mycket sällsynt i Stockholmstrakten. Kalkstensbergen är också mycket intressanta för den som är road av mossor och vid Hemträskets östra strand växer t ex sällsyntheter som rosmissan *Rhodobryum spathulatum*, kalkkammossan *Ctenidium molluscum* och klockmossan *Encalypta ciliata*.

Vid Hemträsket har

Hasselsnok, sällan sedd i markerna. Foto: Tim Gibran.

den sällsynta hasselsnoken ett av sina bästa tillhåll i Stockholmstrakten. Det var först i början av 1980-talet det upptäcktes att den skygga reptilen fanns på Ornö.

Längre söderut, i markerna runt Nybysjön har landskapet en annan karaktär. Avsaknaden av ädellövskog och kalkberggrund gör att området är botaniskt mycket fattigare. Här råder istället en säregen vildmarksstämning. Den orörda Nybysjön med sina små öar omges av knotig, förvriden hällmarkstallskog. Längre österut möts vi av tät, risig granskog, fuktiga alkärr och gulbruna starmyrar. Det

är idealiska tillhåll för det vilda. Här strövar älgen - ett av Ornös vanligaste däggdjur. Här har jag hört pärluggla och sparvuggla ropa om våarna och under sommarnätter ljuder storlommens ödemarksskrik tillsammans med nattskärrans egendomliga spinnande. Nattskärran, som inte alls är ovanlig på ön, tycks trivas på de öppna hållmarkerna. Denna egendomliga fågel som försvunnit på många håll i vårt land häckar med 7-8 par på Ornö. Det var också härute jag hittade mitt första nattskärrebo en varm sommardag.

Även storlommen är glädjande nog rätt vanlig på ön. Den finns i nästan alla öns större sjöar. Kring Nybysjön

uppehåller sig också trädlärka, dubbeltrast, korp, sparvhök och gransångare. Fiskgjusen ses också ofta fiska i sjön. Tack vare den stora sjörikedomen är gjusen talrik på ön. Sex eller sju par gjusar häckar på Ornö och det ska mycket till om man inte ser någon fiskgjuse vid ett besök på ön.

I de stora skogsområdena söder och öster om Nybysjön finns nog några av Ornös mest orörda områden, men också en hel del hyggen. De orörda partier av skog som finns kvar utgör oaser för växter och djur som trängts undan av skogsbruket. Påfallande ofta hittar man också skogsorkidéerna spindelblomster, korallrot och knärot i de här markerna..../

Storlom kan ofta höras på Ornö med sitt ödesmättade, sorgsna rop i skymningen. Foto: Hans Lekberg